

ความต้องการรับบริการด้านที่พักของนักท่องเที่ยวมุสลิม

กัญยปริน ทongsamsi¹ เอมอร เจริญมาศ² อิศระ ทongsamsi³
ณัฐ หลักชัยกุล⁴ เพ็ญพัทธ์ ทองแท้ และศรัณยา บุญนาค⁵

บทคัดย่อ

เนื่องจากประชากรมุสลิมมีอัตราการเพิ่มที่รวดเร็วเกือบกับการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีมุสลิมที่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา ส่งผลให้ธุรกิจการท่องเที่ยวมุสลิมมีแนวโน้มพัฒนาบริการสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มากขึ้น ซึ่งองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่นักท่องเที่ยวใช้ประกอบการตัดสินใจท่องเที่ยวคือ โรงแรมที่ให้บริการระหว่างการท่องเที่ยว บทความฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอแนวโน้มนำให้บริการโรงแรมวิถีมุสลิมซึ่งเริ่มต้นพัฒนาในแถบตะวันออกกลาง จากนั้นจึงขยายตัวไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ โดยเฉพาะในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประเทศที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่พักประเภทนี้ ได้แก่ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และมาเลเซีย ผู้วิจัยศึกษาแบบความต้องการที่พักตามหลักศาสนาอิสลามด้วยวิธีการปริทัศน์เชิงพรรณนาสามารถจำแนกความต้องการของผู้เข้าพักได้ 7 ประเภท ได้แก่ การปฏิบัติศาสนกิจ การให้บริการของพนักงาน การออกแบบและการตกแต่งห้องพัก อุปกรณ์ที่ให้บริการในห้องพัก การบริการช่วงการถือศีลอด การเงิน และการบริการทั่วไป จากความต้องการดังกล่าวสามารถจำแนกระดับการให้บริการตามวิถีมุสลิมในระดับต้น กลาง และสูง ผลการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานด้านการจัดการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการสามารถนำข้อมูลไปใช้ประกอบการออกแบบบริการที่เหมาะสมเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

¹ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อีเมล : kanyaprin.s@psu.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อีเมล : aim-orn.t@psu.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

อีเมล : isara8391@gmail.com

⁴ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อีเมล : nat.l@psu.ac.th

⁵ รองศาสตราจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อีเมล : penpuck.t@psu.ac.th

⁶ รองศาสตราจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อีเมล : bsaranya70@hotmail.com

วิถีมุสลิม รวมทั้งนักวิชาการสามารถนำข้อค้นพบไปใช้ประกอบการเรียนการสอนและต่อยอดสู่งานวิจัยได้

คำสำคัญ : 1. การท่องเที่ยววิถีมุสลิม 2. โรงแรมฮาลาล 3. หลักชารีอะฮ์ 4. โรงแรมวิถีมุสลิม 5. โรงแรมชารีอะฮ์

Demands of Muslim tourists for halal-friendly accommodations

**Kanyaprin Tongsamsi⁷, Aim-on Jiaramat⁸, Isara Tongsamsi⁹,
Nat Luxchaigul¹⁰, Penpuck Tongtae¹¹ and Saranya Bunnag¹²**

Abstract

The drastic increase in Muslim population growth, as well as the promotion of Halal tourism in accordance with Islamic beliefs and practices, have encouraged tourism industries to develop services for Muslim travelers. One of the factors that influence travelers' decision is accommodations and services. This article aims to present the concept of halal-friendly accommodation trend that has begun in the Middle East and then expanded to other regions. Furthermore, countries in Southeast Asia including Indonesia, Singapore and Malaysia, also place a great deal of importance on the development of Islamic-oriented hotels. This article studied the demands for halal-friendly accommodations through narrative reviews. The demands of travelers were classified into 7 types: practice of religious activities, hospitality services from the staff, accommodation designs, room amenities, services to cater for specific needs during Ramadan, finance, and other services in general. Based on the demand categories, the provision of services was rated as primary, medium, or high levels in accordance to which extent the

⁷ Lecturer at Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani, Thailand. Email address: kanyaprin.s@psu.ac.th

⁸ Assistant Professor at Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand. Email address: aim-orn.t@psu.ac.th

⁹ Assistant Professor at Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University, Songkhla, Thailand. Email address: isara8391@gmail.com

¹⁰ Lecturer at Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani, Thailand. Email address: nat.l@psu.ac.th

¹¹ Associate Professor at Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani, Thailand. Email address: penpuck.t@psu.ac.th

¹² Associate Professor at Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani, Thailand. Email address: bsaranya70@hotmail.com

hospitality service met the needs of Muslim travelers. The outcome of this study will benefit tourism organizations while hospitality operators can use information to design and develop services to cater for the demand for halal tourism. In addition, academics can also utilize the outcome of this study for teaching and further research.

Keywords: 1. Halal tourism 2. Halal-friendly accommodations 3. Shariah
4. Islamic-oriented hotel 5. Shariah-compliant hotel

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวอิสลามได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีปัจจัยส่งเสริมหลายองค์ประกอบ อาทิ การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรมุสลิม การมุ่งพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว และส่งเสริมการเดินทางระหว่างประเทศสมาชิกองค์การความร่วมมืออิสลาม (Organization of Islamic Cooperation: OIC) ความสามารถในการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวมุสลิม โดยเฉพาะผู้เดินทางจากประเทศตะวันออกกลางมีสูง (high spending and lucrative market) ทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวพัฒนาบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้ากลุ่มนี้ อีกทั้ง การเติบโตทางด้านการเงินและการธนาคารอิสลาม กอปรกับความรู้ด้านฮาลาลขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้นักลงทุนสนใจผลิตสินค้าฮาลาลและพัฒนาบริการฮาลาลมากขึ้น นอกจากนี้ มาตรการรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวดและความเคร่งครัดในการอนุมัติการเดินทางเข้าประเทศของกลุ่มประเทศตะวันออกเป็นปัจจัยผลักดันให้นักเดินทางในวันออกกลางไปท่องเที่ยวในภูมิภาคอื่นแทน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความต้องการรับบริการตามหลักศาสนาอิสลามในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีมากขึ้น ทั้งนี้ มีการประมาณการว่าตลาดท่องเที่ยวอิสลามสร้างรายได้ถึงห้าแสนล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี (Nor Zafir, 2014; Razalli, Yusoff, & Roslan, 2013)

ผลการสำรวจการท่องเที่ยวอิสลาม (Halal Tourism) ที่จัดทำโดย Master Card ร่วมกับ Crescent Rating ซึ่งเป็นบริษัทให้คำปรึกษาเรื่องการท่องเที่ยวอิสลาม กำหนดดัชนีการท่องเที่ยวของชาวมุสลิมทั่วโลก โดยส่วนหนึ่งของการสำรวจมีการจัดอันดับสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวชาวมุสลิม 100 แห่ง ซึ่งมาจากการศึกษา 110 สถานที่ท่องเที่ยวจาก 29 ประเทศในกลุ่มประเทศมุสลิม และสถานที่ท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศที่ไม่ใช่มุสลิมรวม 81 แห่ง ซึ่งสถานที่เหล่านี้เป็นตัวแทนมากกว่าร้อยละ 95 ของการเดินทางท่องเที่ยวของชาวมุสลิมทั่วโลก ผลการจัดอันดับปี 2015 พบว่า มาเลเซียเป็นประเทศยอดนิยมอันดับหนึ่งและสามารถครองอันดับหนึ่งติดต่อกันมา 5 ปี นับตั้งแต่ปี 2011 รองลงมา ได้แก่ ประเทศตุรกี และประเทศสหรัฐอเมริกาหรับเอมิเรตส์ ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับชาวมุสลิมจากนอกกลุ่มประเทศมุสลิม พบว่า สิงคโปร์เป็นประเทศยอดนิยมอันดับหนึ่งของนักท่องเที่ยวมุสลิม และสามารถครองอันดับหนึ่งติดต่อกันถึง 3 ปี รองลงมาคือ ประเทศไทย อันดับสามคือ อังกฤษ (Prachachat Online, 2015; Sarawat Aree, 2015) นอกจากนี้ มีข้อมูลยืนยันว่าโลกมุสลิมใช้จ่ายเงินไปกับการท่องเที่ยวมากกว่าประเทศเยอรมนี ซึ่งเป็นประเทศที่มีการใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวต่างประเทศมากที่สุดในโลก และโลกมุสลิมใช้จ่ายเงินเพื่อการท่องเที่ยวต่างประเทศมากกว่าการท่องเที่ยวของชาวจีนเกือบ 2 เท่า โดยนักท่องเที่ยวชาวตะวันออกกลางเป็นกลุ่มที่ใช้จ่ายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60 โดยมีซาอุดีอาระเบียเป็นประเทศในกลุ่มนี้ที่ใช้จ่ายมากที่สุด ลำดับ

ถัดมาคือ อิหร่าน สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ อินโดนีเซีย และคูเวต ตามลำดับ (Sarawut Aree, 2016)

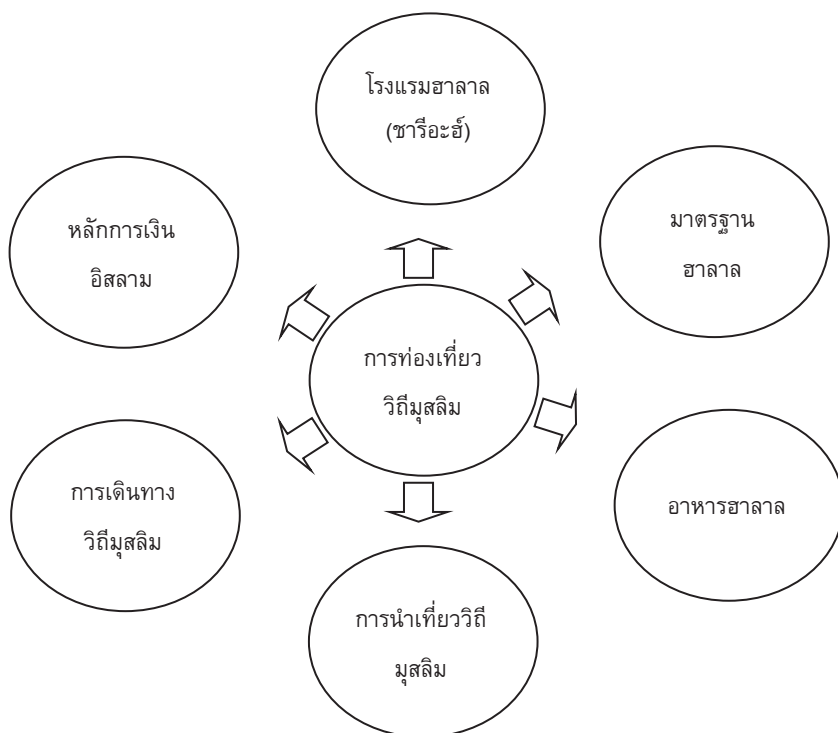
มีงานวิจัยของ Shakona (2013) และ Shakona et al. (2015) ได้ศึกษาหลักการทางศาสนากับการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า ความเชื่อทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการเดินทางท่องเที่ยวของมุสลิม โดยสถานที่ที่เดินทางไปต้องมีมัสยิดเพื่อละหมาด ผู้หญิงโสดต้องมีผู้พิทักษ์ (Mohram) เดินทางไปด้วย ผู้เดินทางต้องสวมชุดสุภาพ ต้องไม่ดื่มหรือนั่งในสถานที่ที่บริการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การบริโภคอาหารฮาลาล โดยปัจจัยเหล่านี้ถือเป็นการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับคนมุสลิม ส่วนสถานที่ที่ควรหลีกเลี่ยง ได้แก่ สถานที่ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ชายหาดที่มีการแต่งชุดว่ายน้ำ และสถานที่ที่ละเมิดข้อห้ามทางศาสนา ซึ่งเมื่อพิจารณาส่วนประสมของการท่องเที่ยววิถีมุสลิมที่เอื้อกับหลักศาสนา ที่เสนอโดย Zulkifli, Rahman, Awang and Man (2011) พบว่า การท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วยโรงแรมที่พักที่เป็นไปตามหลักศาสนา (halal friendly hotel) การปฏิบัติตามมาตรฐานฮาลาล (halal standard) มีอาหารฮาลาลให้บริการนักท่องเที่ยว (halal food) มีรายการนำเที่ยววิถีมุสลิม (Islamic travel packages) การเดินทางวิถีมุสลิม (halal transport) และให้บริการด้านการเงินตามหลักศาสนาอิสลาม (Islamic finance) จากองค์ประกอบดังกล่าว จะพบว่าการจัดบริการโรงแรมตามหลักศาสนาอิสลามเป็นปัจจัยสำคัญต่อการท่องเที่ยว โดยโรงแรมเหล่านั้นจะต้องให้บริการภายใต้หลักชารีอะฮ์ (Shariah compliant hotel)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มตลาดมุสลิมเช่นกัน เช่น การจัดงาน “Muslim Friendly Destination” เพื่อให้ความรู้และเตรียมความพร้อมรองรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมของประเทศไทย แหล่งท่องเที่ยวศาสนสถาน ห้างสรรพสินค้า ชุมชนมุสลิม ตลอดจนโรงแรม ร้านอาหารฮาลาล และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่เหมาะกับกลุ่มตลาดนี้ โดยเฉพาะประชากรมุสลิมในอาเซียนมีจำนวน 240 ล้านคน นับเป็นตลาดนักท่องเที่ยวที่มีขนาดใหญ่และมีการเติบโตสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอินโดนีเซีย มาเลเซีย และบรูไน สำหรับประเทศอื่นๆ ที่เป็นตลาดเป้าหมายหลัก รวมถึงอินเดีย ประเทศในกลุ่มตะวันออกกลาง อาทิ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ โอมาน คูเวต อียิปต์ อิหร่าน และภูมิภาคแอฟริกาเหนือ ในประเทศโมร็อกโก ตูนิเซีย แอลจีเรีย ซึ่งถือเป็นตลาดที่มีความน่าสนใจและมีศักยภาพในการส่งเสริมตลาดท่องเที่ยวตลาดมุสลิมเป็นอย่างมาก เปิดตัว Mobile Application “Thailand Muslim Friendly Destination” ส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิม นำเสนอสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มตลาดท่องเที่ยวมุสลิม โดยรวบรวมข้อมูลร้านอาหารฮาลาล มัสยิด และโรงแรมที่พัก (Tourism Authority of Thailand News, 2015a; 2015b) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณา

มาตรฐานที่พักที่จัดทำโดยกรมการท่องเที่ยว มีการจัดทำมาตรฐานที่พัก 8 ประเภท โดยตัวชี้วัดไม่มีหลักความเชื่อหรือวิถีปฏิบัติทางศาสนาที่กำหนดแต่อย่างใด โดยเฉพาะการให้บริการสำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้น บทความฉบับนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอหลักการจัดบริการตามหลักชารีอะฮ์ เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีข้อกำหนดมาตรฐานของที่พักวิถีมุสลิม หรือโรงแรมชารีอะฮ์ (Nor Zafir, 2014; Stephenson, 2014) และให้ข้อเสนอแนะต่อการจัดบริการของโรงแรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยววิถีมุสลิม

กรอบแนวคิดในการศึกษาข้อมูล

การนำเสนอเนื้อหาในบทความนี้ใช้แนวคิดของ Zulkifli et al. (2011) ที่ได้เสนอองค์ประกอบของการท่องเที่ยววิถีมุสลิมจะต้องประกอบด้วยโรงแรมที่พักที่เป็นไปตามหลักศาสนา การปฏิบัติตามมาตรฐานฮาลาล มีอาหารฮาลาลให้บริการนักเดินทาง มีรายการนำเที่ยววิถีมุสลิม และให้บริการด้านการเงินตามหลักศาสนาอิสลาม ดังภาพที่ 1 อย่างไรก็ตาม บทความนี้นำเสนอเนื้อหาเฉพาะในส่วนของโรงแรมหรือที่พักที่ต้องจัดให้บริการตามหลักศาสนาอิสลาม

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของการท่องเที่ยววิถีมุสลิม

แนวโหม้การให้บริการโรงแรมวิถีมุสลิม

โรงแรมวิถีมุสลิม (Islamic-oriented hotel) หรือโรงแรมชารีอะฮ์ (Shariah-compliant hotel) หมายถึง การบริการที่พักตามวิถีทาง หรือแบบอย่างมุสลิม หรือกฎหมายอิสลาม ซึ่งมุสลิมส่วนใหญ่เชื่อว่าหลักศาสนากับวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ควรมีความสอดคล้องกัน (Jafari & Scott, 2014) โดยโรงแรมหรือที่พักที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเชื่อของศาสนาอิสลามมีการให้บริการในแถบตะวันออกกลาง มากกว่า 30 ปี (Nor Zafir, 2014) และเน้นการพัฒนาเป็นลำดับ ดังเช่นการก่อตั้งโรงแรม Shaza Hotels ที่เมืองมาดีนะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นการร่วมทุนระหว่าง Kempinski Hotels และ Guidance Hotel Investment Company โดยเน้นให้บริการผู้เข้าพักจากในแถบตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือ รวมถึงโรงแรม Luthan Hotel and Spa ที่เปิดให้บริการสำหรับผู้หญิงโดยเฉพาะ (women only hotel) มีให้บริการแห่งแรกที่ประเทศซาอุดีอาระเบียเช่นกัน ส่วนที่พักในประเทศดูไบซึ่งมีลูกค้าหลักเป็นชาวซาอุดีอาระเบีย มีการเข้าพักมากกว่าแปดแสนคนต่อปี มีโรงแรมชารีอะฮ์ 4 ดาวคือ Al Jawhara Gardens Hotel โดยลูกค้าที่มาใช้บริการส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 60 ไม่ใช่มุสลิม การบริการของโรงแรมดังกล่าวเน้นบรรยากาศที่เป็นกันเอง ขณะเดียวกันบริษัทพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศกาตาร์ อย่างกลุ่ม Retaj Marketing and Project Management มุ่งพัฒนาโรงแรมตามหลักชารีอะฮ์จำนวน 20 แห่งในประเทศดูไบ หรือกลุ่ม Lootah Hotel Management ร่วมกับ Maldives' Kalaidhu Investment Private Ltd. ได้พัฒนาโรงแรมชารีอะฮ์ในมัลดีฟ ส่วนในประเทศโอมานได้มีการตั้งโรงแรมห้าดาวปลอดแอลกอฮอล์ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวชาวมุสลิมรู้สึกได้รับความสะดวกมากขึ้น ส่วนประธานบริหารการท่องเที่ยว Almulla Hospitality Corporate Culture ได้ประกาศแผนพัฒนาโรงแรมตามหลักชารีอะฮ์ประมาณ 150 แห่งทั่วโลก ในปี 2013 ใช้เงินลงทุนประมาณสองพันล้านดอลลาร์สหรัฐ ส่วนในชาติตะวันตกมีการจัดแยกชั้นสำหรับผู้หญิง (women only-floors) เพื่อความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัว เช่น Hamilton Crowne Plaza ในกรุงวอชิงตัน ดีซี Hotel Bella Sky ในเมืองโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก และโรงแรม Georgian Court Hotel ในเมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา นอกจากนี้ โรงแรมในประเทศมุสลิม นำหลักกฎหมายอิสลามมาเป็นกรอบในการดำเนินงาน เพราะปัจจุบันยังไม่มีข้อกำหนดหลักเกณฑ์อย่างชัดเจนหรือยังไม่มีหน่วยงานที่ให้การรับรองอย่างเป็นทางการในการจัดบริการตามหลักชารีอะฮ์ เช่น โรงแรมในประเทศอิหร่านและซาอุดีอาระเบีย จะต้องมีการตรวจหลักฐานของผู้ที่เข้ารับบริการชายและหญิงว่าเป็นคู่สมรสที่ถูกต้องตามกฎหมาย (Battour, Ismail, & Battor, 2010; Stephenson, 2014)

ส่วนการให้บริการในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น การท่องเที่ยววิถีมุสลิมสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกที่ต้องการเยี่ยมชมวิถีชีวิต วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในประเทศอินโดนีเซีย เช่น การสปาแบบฮาลาล (Halal Spas) ซึ่งเน้นให้บริการอย่างถูกต้องตามหลักศาสนา เช่น มีผ้าคลุมผมบริการลูกค้า การใช้เครื่องสำอางที่ปราศจากส่วนผสมจากเนื้อสัตว์หรือสุกร เช่น คอลลาเจน (collagen) เจลาติน (gelatin) สารกลีเซอริน (glycerin) เคอราติน (keratin) และไขมันสัตว์ (tallow) ขณะที่ประเทศสิงคโปร์มีการพัฒนารองรับการท่องเที่ยววิถีมุสลิม โดยมีโรงแรมและรีสอร์ท 366 แห่ง ได้รับการรับรองคุณภาพฮาลาลจาก Malaysian Halal Certificates ในจำนวนนี้มีโรงแรมขนาดใหญ่ เช่น Pullman and Thistle Hotels รวมอยู่ด้วย

ประเทศมาเลเซียซึ่งเป็นประเทศมุสลิมที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละปี ประเทศมาเลเซียประกาศเป็นศูนย์กลางฮาลาล (halal hub) ในปี 2004 และจัดตั้ง International Halal Showcase (MIHAS) โดยประกาศใช้มาตรฐาน MS1500: 2004 และ MS1900: 2005 เพื่อให้การรับรองมาตรฐานฮาลาล เพราะมาตรฐานโรงแรมฮาลาลช่วยส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว สามารถสร้างความเชื่อมั่นและดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ (Nor Zafir, 2014; Sabidin, 2015; Razalli et al., 2013) นอกจากนี้ ประเทศมาเลเซียมีหน่วยงานที่ออกหนังสือรับรองมาตรฐานฮาลาล ได้แก่ Malaysian Islamic Development Department (JAKIM) State Islamic Religious Department (JAIN) and State Islamic Religious Council (MAIN) โดย JAKIM เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้การสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมที่ฮาลาลของธุรกิจโรงแรมหรือที่พักสำหรับการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในปี 2010 มีโรงแรมและรีสอร์ทที่ได้รับการรับรองฮาลาลโดย JAKIM จำนวน 131 แห่ง (Razalli et al., 2013) กระทั่งปี 2016 มีโรงแรมที่ได้รับการรับรองฮาลาลจำนวน 696 แห่ง โดยในจำนวนนี้ตั้งอยู่ในเขตสหพันธรัฐกัวลาลัมเปอร์ (Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur) มากที่สุด เนื่องจากเป็นเขตเมืองหลวง (JAKIM, 2016) ดังรายละเอียดในตารางที่ 1 ทั้งนี้ โรงแรมส่วนใหญ่ในประเทศมาเลเซียยังไม่ได้การรับรองฮาลาลแต่อย่างใด แต่เน้นความสำคัญไปที่บริการเฉพาะอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารและเครื่องดื่มฮาลาล ทั้งนี้ เพราะมีโรงแรมจำนวนมากในมาเลเซียที่ไม่ได้มีเจ้าของเป็นคนมาเลเซีย เช่น Hilton Hotel, Shangri La Hotel, Sheraton Hotel and Ritz Carlton Hotel ซึ่งโรงแรมเหล่านี้ยึดกฎระเบียบที่เป็นสากล จึงไม่ให้ความสำคัญกับการขอรับรองเครื่องหมายฮาลาล ส่วนโรงแรมที่ได้รับการรับรองมาตรฐานฮาลาลแล้ว อย่างเช่น De Palma Group of Hotels, Concorde Hotel, Grand Bluewave Hotel, Hilton Hotel and Crystal Crown Hotel

ปัญหาอีกประการที่สำคัญที่ทำให้โรงแรมส่วนใหญ่ไม่ได้รับรับรองฮาลาล เนื่องจากกระบวนการพิจารณาที่มีด้วยกันหลายขั้นตอน คือ ขั้นตอนการลงทะเบียน ขั้นตอนการตรวจสอบและจัดทำรายงาน และขั้นตอนการอนุมัติเครื่องหมายฮาลาล ทำให้ผู้ประกอบการรู้สึกว่าเป็นกระบวนการที่ยุ่งยากลำบาก (cumbersome and troublesome) รวมถึงล่าช้า ซึ่งที่พักบางส่วนใช้เวลามากกว่า 1 ปีจึงจะได้รับการอนุมัติเครื่องหมายฮาลาล ส่งผลให้โรงแรมเหล่านี้ยกเลิกการขอรับรอง (Battour et al., 2010; Razalli et al., 2013; Sabidin, 2015; Stephenson, 2014)

ตารางที่ 1 จำนวนโรงแรมและรีสอร์ทฮาลาลในประเทศมาเลเซีย จำแนกตามเขตการปกครอง

รัฐและดินแดนสหพันธรัฐ	จำนวน
รัฐยะโฮร์ (Jahor)	71
รัฐเคดะห์ (Kedah)	41
รัฐกลันตัน (Kelantan)	16
รัฐมะละกา (Melaka)	51
รัฐเนกรี เซมบิลัน (Negeri Sembilan)	33
รัฐปาหัง (Pahang)	60
รัฐเปรัก (Perak)	37
รัฐเปอริลิส (Perlis)	4
รัฐปีนัง (Penang)	54
รัฐซาบะห์ (Sabah)	46
รัฐซาราวัก (Sarawak)	58
รัฐสลังงอร์ (Selangor)	72
รัฐตรังกานู (Terengganu)	22
สหพันธรัฐลาบวน (Wilayah Persekutuan Labuan)	4
สหพันธรัฐปุตราจายา (Wilayah Persekutuan Putrajaya)	10
สหพันธรัฐกัวลาลัมเปอร์ (Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur)	17
รวม	696

ที่มา : JAKIM (2016)

มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มูลนิธิมาตรฐานโรงแรมไทย กรมการปกครอง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พัฒนามาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวได้จัดทำมาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยว และประกาศใช้ จำแนกเป็น 8 ประเภท ได้แก่

1. มาตรฐานที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทหรือโฮมสเตย์ (Homestay Standard Thailand) พ.ศ. 2551 โดยเริ่มประกาศใช้ในปี 2547 ประกอบด้วยมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 10 ด้าน 31 ดัชนีชี้วัด (Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports, 2009b)

2. มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวประเภทโรงแรมระดับ 5 ดาว โดยกำหนดมาตรฐานเป็น มทท 202 มีคู่มือเล่ม 1: 2557 (Accommodation Standard for Tourism (Hotel) Part 1: 5 Stars, TTS 202 Part 1, 2014) มาตรฐานดังกล่าวนี้เริ่มประกาศใช้ครั้งแรกในปี 2547 รายละเอียดมาตรฐานประกอบด้วย 12 หมวด 45 เกณฑ์ 499 ตัวชี้วัด (Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports, 2014b)

3. มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวประเภทโรงแรมระดับ 1-4 ดาว กำหนดมาตรฐาน มทท 202 เล่ม 2: 2557 (Accommodation Standard for Tourism (Hotel) Part 2, 1-4 Stars, TTS 202 Part 2, 2014) เริ่มประกาศใช้ปี 2547 รายละเอียดมาตรฐานประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ 29 เกณฑ์ 103 ตัวชี้วัด (Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports, 2014a)

4. มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวประเภทสถานพักตากอากาศ (รีสอร์ท) ระดับ 5 ดาว กำหนดเป็นมาตรฐาน มทท 203 เล่ม 1: 2557 (Accommodation Standard for Tourism (Resort) Part 1, 5 Stars, TTS 203 Part 1, 2014) เริ่มประกาศใช้ปี 2547 รายละเอียดมาตรฐานประกอบด้วย 11 หมวด 42 เกณฑ์ 448 ตัวชี้วัด (Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports, 2014c)

5. มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวประเภทสถานพักตากอากาศ (รีสอร์ท) ระดับ 1-4 ดาว รหัสมาตรฐาน มทท 203 เล่ม 2: 2557 (Accommodation Standard for Tourism (Resort) Part 2, 1-4 Stars, TTS 203 Part 2, 2014) เริ่มประกาศใช้ปี 2547 ที่พักประเภทนี้มีการจำแนกเกณฑ์อย่างชัดเจน โดยรีสอร์ทระดับ 4 ดาว ประกอบด้วย 11 หมวด 45 เกณฑ์ 331 ตัวชี้วัด รีสอร์ทระดับ 3 ดาว ประกอบด้วย 9 หมวด 33 เกณฑ์ 232 ตัวชี้วัด รีสอร์ทระดับ 2 ดาว ประกอบด้วย 8 หมวด 29 เกณฑ์ 168 ตัวชี้วัด และรีสอร์ทระดับ 1 ดาว ประกอบด้วย 8 หมวด 28 เกณฑ์ 154 ตัวชี้วัด (Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports, 2014d)

6. มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวประเภทบริการห้องชุด ประกาศใช้ครั้งแรก ในปี 2550 รายละเอียดมาตรฐานประกอบด้วย 10 หมวด 35 เกณฑ์ 402 ตัวชี้วัด (Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports, 2009c)

7. มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวประเภทเกสต์เฮาส์ รายละเอียดมาตรฐาน ประกอบด้วย 9 หมวด 35 เกณฑ์ 402 ตัวชี้วัด (Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports, 2009c)

8. มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวต้องใช้เวลาอยู่ใกล้สถานที่ใดที่หนึ่งเป็นเวลานาน อาจมากกว่า 15 วัน หรือ 1 เดือน รายละเอียดมาตรฐานประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ 29 เกณฑ์ 103 ตัวชี้วัด (Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports, 2009a)

โดยเมื่อศึกษารายละเอียดของมาตรฐานดังกล่าวพบว่ายังไม่มีการนำหลักความเชื่อของแต่ละศาสนาที่กำหนดเป็นตัวชี้วัดในการให้บริการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการบริการโรงแรมวิถีมุสลิม

ผู้วิจัยศึกษาโรงแรมวิถีมุสลิมโดยวิธีการปริทัศน์แบบพรรณนา (narrative literature review) ด้วยการสืบค้นบทความวิจัยฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จากฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS, ProQuest และ Web of Science คำสำคัญสำหรับการสืบค้นคือ คำว่า Shariah Compliant Hotel, Shariah Hotel, Islamic Hotel, Halal tourism ในชื่อเรื่อง (title) ของบทความวิจัย การคัดเลือกบทความวิจัยอาศัยหลักเกณฑ์ในการคัดเข้าและออก (inclusion/exclusion criteria) ที่กำหนดขึ้น โดยเกณฑ์ในการคัดเข้า ได้แก่ บทความวิจัยที่มีคณะกรรมการพิจารณาถ้อยแถลงก่อนรับตีพิมพ์ และตีพิมพ์แบบฉบับเต็ม หรือวิทยานิพนธ์ฉบับเต็ม ส่วนเกณฑ์ในการคัดออก ได้แก่ บทความวิจัยที่มีรายละเอียดเฉพาะบทคัดย่อ และไม่ได้ตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ จากการสืบค้นได้มี การคัดเลือกงานวิจัยจำนวน 14 เรื่อง เป็นงานวิจัยในประเทศสหรัฐอเมริกา 3 เรื่อง ประเทศมาเลเซีย 6 เรื่อง ประเทศนิวซีแลนด์ 1 เรื่อง ประเทศอิตาลี 1 เรื่อง กลุ่มประเทศแถบเอเชีย 1 เรื่อง และเป็นบทความวิชาการ 2 เรื่อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปความต้องการของผู้เข้าพักที่เป็นมุสลิม และสิ่งที่ควรให้บริการของโรงแรมเพื่อให้สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลาม โดยสามารถจำแนกความต้องการของผู้เข้าพักได้ 7 ประเภท สรุปได้ดังตารางที่ 2 ดังนี้ (Razzaq, Hall, Prayag, 2016; Al Jahwari, 2015; Nor Zafir, 2014; Sabidin, 2015; Samori, Salleh, Khalid, 2015; Shakona et al., 2015; Halkias, Pizzurno, Massis, Fragoudakis, 2014; Jafari & Scott, 2014; Razalli et al., 2013; Stephenson, 2014;

Shakona, 2013; Battour, Ismail, & Battor, 2011; Zulkifli et al. 2011; Battour et al., 2010)

ตารางที่ 2 แสดงความต้องการของผู้เข้าพัก และลักษณะการจัดบริการของโรงแรมวิถีมุสลิม

ความต้องการของผู้เข้าพัก	การให้บริการของโรงแรม
1. ด้านการปฏิบัติศาสนกิจ	
- สถานที่ละหมาด	- มีเอกสารบอกที่ตั้งมัสยิดหรือห้องละหมาด พร้อมเส้นทางสำหรับเดินทาง
- การอาบน้ำละหมาด	- สายชำระหรือโถสุขภัณฑ์ในห้องน้ำ
- สถานที่ละหมาดที่สะอาด	- บริการพรมสำหรับละหมาด หรือห้องละหมาด
- ชุดสำหรับสวมละหมาด	- บริการชุดสวมเพื่อละหมาด
- ตารางเวลาสำหรับละหมาด	- มีตารางเวลาสำหรับการละหมาดในห้องพักครบถ้วนทั้ง 5 เวลา และมีประกาศอะซานผ่านเครื่องรับฟัง
- ทิศที่ตั้งเมืองเมกกะ	- สัญลักษณ์บอกทิศที่ตั้งเมืองเมกกะ
- คัมภีร์อัลกุรอาน	- บริการคัมภีร์อัลกุรอาน และไม่มีคัมภีร์ของศาสนาอื่น
- การสนทนาธรรมกับอัฮ์ญัย	- มีข้อมูลบริการเกี่ยวกับอัฮ์ญัยสำหรับผู้เข้าพัก
- การทำละหมาด	- มีอิหม่ามเป็นผู้นำละหมาดทั้ง 5 เวลา
2. ด้านการให้บริการของพนักงาน	
- พนักงานที่ให้บริการ	- พนักงานส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม โดยพนักงานผู้ชายควรให้บริการผู้เข้าพักผู้ชาย ส่วนพนักงานบริการผู้หญิงควรให้บริการผู้เข้าพักที่เป็นผู้หญิง และครอบครัว
- การแต่งกายที่เหมาะสม	- แต่งกายด้วยตามหลักศาสนา และสอดคล้องวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตารางที่ 2 แสดงความต้องการของผู้เข้าพัก และลักษณะการจัดบริการของโรงแรมวิถีมุสลิม (ต่อ)

ความต้องการของผู้เข้าพัก	การให้บริการของโรงแรม
3. ด้านการออกแบบและการตกแต่งห้องพัก	- มีเครื่องหมายบอกทิศเมืองเมกกะ - เตียงนอนและห้องน้ำไม่ควรหันไปทางทิศเมืองเมกกะ - ภาพที่ตกแต่งในห้องพักไม่ควรเป็นภาพมนุษย์หรือสัตว์ - มีการแยกชั้นให้บริการสำหรับผู้เข้าพักผู้หญิงและผู้ชาย
4. ด้านอุปกรณ์ที่ให้บริการในห้องพัก	- อุปกรณ์ที่ให้บริการในห้องน้ำต้องฮาลาล เช่น เครื่องสำอาง สบู่ ยาสระผม ยาสีฟัน ต้องปราศจากสารสกัดจากสัตว์ น้ำยาบ้วนปากต้องไม่ผสมแอลกอฮอล์ แปรงสีฟันมีสวาก - ไม่มีเครื่องต้มแอลกอฮอล์ในห้องพัก
5. ด้านการบริการช่วงการถือศีลอด	
- อาหาร	- มีอาหารให้บริการถึงห้องพักก่อนเวลาเช้า หรือบริการอาหารที่เพียงพอภายในห้องอาหาร
- ละหมาดตะรอวี	- มีผู้นำละหมาดตะรอวี
- อ่านคัมภีร์อัลกุรอาน	- บริการคัมภีร์อัลกุรอานในห้องพัก
- รับชมโทรทัศน์	- บริการช่องโทรทัศน์ที่เหมาะสม
6. ด้านการเงิน	
- บริการการเงินตามหลักการเงินอิสลาม	- มีจุดบริการด้านการเงินอิสลาม
- การจ่ายชากาด	- มีการตั้งบริการรับจ่ายชากาด

ตารางที่ 2 แสดงความต้องการของผู้เข้าพัก และลักษณะการให้บริการของโรงแรมวิถีมุสลิม (ต่อ)

ความต้องการของผู้เข้าพัก	การให้บริการของโรงแรม
7. ด้านบริการทั่วไป	
- ด้านอาหาร	- มีอาหารฮาลาลไว้บริการโดยได้รับการรับรองเครื่องหมายฮาลาล และต้องไม่มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
- สิ่งอำนวยความสะดวก	- บริการสระว่ายน้ำ ห้องกีฬา และสปาที่แยกบริการระหว่างผู้ชายและผู้หญิง
- สิ่งบันเทิงในห้องพัก	- มีบริการช่องโทรทัศน์ที่เหมาะสม
- การเดินทาง	- มีหน่วยงานให้บริการด้านการท่องเที่ยว หรือตารางการเดินทางตามวิถีมุสลิม
- สถานที่ที่ไม่ควรท่องเที่ยว	- มีเอกสารแสดงจุดที่ตั้งของสถานที่ที่ไม่เหมาะสมกับมุสลิม
- ไม่บริการสิ่งต้องห้าม	- ไม่มีสถานบันเทิง เช่น ไนต์คลับ ไม่มีเครื่องเล่นการพนัน
- รถบริการรับ-ส่งผู้เข้าพัก	- มีพนักงานขับรถผู้หญิงคอยให้บริการผู้เข้าพักผู้หญิงและครอบครัว และมีพนักงานขับรถผู้ชายคอยให้บริการผู้เข้าพักผู้ชาย

อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการโรงแรมหรือที่พักประเภทอื่น สามารถกำหนดระดับการให้บริการตามหลักศาสนาอิสลามเป็น 3 ระดับ คือ ระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูงดังเช่นที่มีการจำแนกในประเทศมาเลเซีย (Samori et al., 2015; Salleh, 2014; Zulkifli et al., 2011) ดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงการให้บริการโรงแรมสำหรับผู้เข้าพักมุสลิม

ระดับการให้บริการ	การบริการตามหลักศาสนาอิสลาม
ระดับต้น	บริการอาหารฮาลาลโดยได้รับการรับรองเครื่องหมายฮาลาล, ไม่บริการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์, สัญลักษณ์บอกทิศที่ตั้งเมืองเมกกะ, บริการพรมละหมาด และอ่างสำหรับอาบน้ำละหมาด
ระดับกลาง	บริการสระว่ายน้ำ ห้องกีฬา และสปา ที่แยกบริการระหว่างผู้ชายและผู้หญิง, มีบริการช่องโทรทัศน์ที่เหมาะสม, มีตารางเวลาสำหรับการละหมาดในห้องพักรบถ้วนทั้ง 5 เวลา, มีเอกสารบอกที่ตั้งมัสยิดหรือห้องละหมาดพร้อมเส้นทางสำหรับเดินทาง, เตียงนอนและห้องน้ำไม่ควรหันไปทางทิศเมืองเมกกะ, มีจุดบริการด้านการเงินอิสลาม และมีสถานที่สำหรับทำละหมาดร่วมกันของมุสลิม
ระดับสูง	บริการอุปกรณ์สำหรับการอาบน้ำละหมาด, บริการชุดสวมเพื่อละหมาด, มีประกาศอะซานผ่านเครื่องรับฟังเพื่อเตรียมละหมาด, บริการคัมภีร์อัลกุรอาน และไม่มีคัมภีร์ของศาสนาอื่น, มีอิหม่ามเป็นผู้นำละหมาดทั้ง 5 เวลา, พนักงานส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม โดยพนักงานผู้ชายควรให้บริการผู้เข้าพักผู้ชาย ส่วนพนักงานบริการผู้หญิงควรให้บริการผู้เข้าพักที่เป็นผู้หญิง และครอบครัว, พนักงานแต่งกายด้วยตามหลักศาสนา และสอดคล้องวัฒนธรรมท้องถิ่น, ภาพที่ตกแต่งในห้องพักไม่ควรเป็นภาพมนุษย์หรือสัตว์, แยกชั้นให้บริการสำหรับผู้เข้าพักผู้หญิงและผู้ชาย, อุปกรณ์ที่ให้บริการในห้องน้ำต้องฮาลาล เช่น เครื่องสำอาง สบู่ ยาสระผม ยาสีฟัน ต้องปราศจากสารสกัดจากสัตว์ น้ำยาบ้วนปากต้องไม่ผสมแอลกอฮอล์ แปรงสีฟันมีสว่าก, ไม่มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในห้องพัก, มีบริการเฉพาะสำหรับผู้ที่ถือศีลอด, มีการตั้งบริการรับจ่ายชาภาค, มีหน่วยงานให้บริการด้านการท่องเที่ยว หรือตารางการเดินทางตามวิถีมุสลิม, มีเอกสารแสดงจุดที่ตั้งของสถานที่ที่ไม่เหมาะสมกับมุสลิม, ไม่มีสถานบันเทิง เช่น ไนต์คลับ ไม่มีเครื่องเล่นการพนัน, มีพนักงานขับรถผู้หญิงคอยให้บริการผู้เข้าพักผู้หญิงและครอบครัว และมีพนักงานขับรถผู้ชายคอยให้บริการผู้เข้าพักผู้ชาย

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาความต้องการรับบริการที่พักที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามพบว่าสามารถจำแนกความต้องการของผู้เข้าพักได้ 7 ประเภท ได้แก่ การปฏิบัติศาสนกิจ การให้บริการของพนักงาน การออกแบบและการตกแต่งห้องพัก อุปกรณ์ที่ให้บริการในห้องพัก การบริการช่วงการถือศีลอด การเงิน และการบริการทั่วไป หากแต่เมื่อ

พิจารณามาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทยพบว่ายังไม่มีการนำหลักความเชื่อทางศาสนามาใช้ประกอบการกำหนดมาตรฐานการบริการที่พัก ดังนั้นกรมการท่องเที่ยวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายพัฒนามาตรฐานที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมุสลิม โดยขอความร่วมมือจากผู้นำทางศาสนาหรือผู้เชี่ยวชาญหลักศาสนาอิสลามมาร่วมกันพัฒนาเกณฑ์มาตรฐาน และประกาศใช้อย่างเป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวมุสลิมที่เข้ารับบริการมากขึ้น จากนั้นพัฒนาหลักสูตรสำหรับฝึกอบรมผู้ประกอบการที่สนใจพัฒนาที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวมุสลิม โดยเฉพาะให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งในส่วนกลางและต่างจังหวัด อนึ่ง การพัฒนาที่พักตามหลักศาสนาอิสลามระยะแรกอาจจะไม่สามารถดำเนินการได้เต็มรูปแบบ จึงควรนำความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานมาเริ่มให้บริการก่อน คือ บริการอาหารฮาลาลโดยได้รับการรับรองเครื่องหมายฮาลาล ไม่บริการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ มีสัญลักษณ์บอกทิศที่ตั้งเมืองเมกกะในห้องพัก บริการพรมละหมาด และอ่างสำหรับอาบน้ำละหมาด โดยที่พักหรือโรงแรมที่สามารถให้บริการได้ตามมาตรฐานข้างต้นควรนำเสนอข้อมูลบริการบนเว็บไซต์เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถสืบค้นได้จากทั่วโลกและใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม จากการสืบค้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีมุสลิมและผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยพบว่ามีน้อยมาก เนื้อหาที่ปรากฏในบทความฉบับนี้ล้วนเป็นงานวิจัยของต่างประเทศ ดังนั้น เพื่อทำความเข้าใจความต้องการด้านที่พักของนักท่องเที่ยวมุสลิมที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยหรือแม้แต่นักท่องเที่ยวชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามมากขึ้น นักวิจัยที่สนใจสามารถนำข้อค้นพบในครั้งนี้ไปใช้ประกอบการเรียนการสอนในวิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว และสามารถนำไปใช้ประกอบการพัฒนางานวิจัยได้

References

- Abdullah, S. (2007). **GCC urged to intensify role in Islamic tourism**. Retrieved June 1, 2016 from <http://memrieconomicblog.org/bin/content.cgi?article2084>
- Al Jahwari, D. S. (2015). **An integrative model of Muslim students' religiosity and travelling behavior to gaming destinations**. Doctoral dissertation, University of South Carolina, Columbia. Retrieved May 1, 2016 from <http://scholarcommons.sc.edu/etd/3214>
- Aree, S. (2016). Halal tourism: opportunity of Thailand for the ASEAN economic community (การท่องเที่ยววิถีอิสลาม : โอกาสของไทยในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน). **Journal of Humanities and social Sciences, Rangsit University**, 10(18), 1-17. Retrieved August 3, 2016 from <http://www.rsu.ac.th/jla/public/upload/journal/article/abstract/20160630abstractFV453.pdf>
- _____. (2015, July 10). Halal Tourism 2015 (การท่องเที่ยววิถีมุสลิม 2015). **Kom Chad Luek**, Retrieved April 14, 2016 from <http://www.komchadluek.net/detail/20150710/209490.html>
- Battour, M. M., Ismail, M. N., & Battor, M. (2010). Toward a halal tourism market. **Tourism Analysis**, 15(4), 461-470. doi:10.3727/108354210X12864727453304
- _____. (2011). The impact of destination attributes on Muslim tourist's choice. **International Journal of Tourism Research**, 13(6), 527-540. doi:10.1002/jtr.824
- Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports. (2009a). **Longstay standard Thailand (มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว)** [Online]. Retrieved July 16, 2016 from <http://61.19.55.30/dotdoc/v3/docs/service/LongstayStandard.pdf>
- _____. (2009b). **Homestay Standard Thailand (มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ.2551)** (4th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- _____. (2009c). **Accommodation standard for tourism: hotel, resort, serviced apartment, guesthouse (มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยว: โรงแรม รีสอร์ท เซอร์วิสอพาร์ทเมนต์ และเกสต์เฮาส์)** (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.

- Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports. (2014a). **1-4-star standard hotel in Thailand (มาตรฐานการท่องเที่ยวไทย มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยว (เล่มที่ 2) ประเภทโรงแรม ระดับ 1-4 ดาว)**. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand under Royal Patronage of His Majesty the King Printing.
- _____. (2014b). **5-star standard hotel in Thailand (มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยว ประเภทโรงแรมระดับ 5 ดาว)** [Online]. Retrieved July 16, 2016 from <http://thaihotels.org/wp-content/uploads>.
- _____. (2014c). **5-star standard Resort in Thailand (มาตรฐานการท่องเที่ยวไทย มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยว (เล่มที่ 1) ประเภทสถานพักตากอากาศ (รีสอร์ท 5 ดาว))**. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand under Royal Patronage of His Majesty the King Printing.
- _____. (2014d). **1-4-star standard Resort in Thailand (มาตรฐานการท่องเที่ยวไทย มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยว (เล่มที่ 2) ประเภทสถานพักตากอากาศ (รีสอร์ท 1-4 ดาว))**. Retrieved August 7, 2016 from http://thaits.org/tts_pr/มาตรฐานที่พักเพื่อการท-6
- Halkias, D., Pizzurno, E., Massis, A. D., & Fragoudakis, M. (2014). Halal products and services in the Italian tourism and hospitality industry: brief case studies of entrepreneurship and innovation. **Journal of Developmental Entrepreneurship**, 19(2), 1450012(1-12). doi:10.1142/S1084946714500125
- Jafari, J. & Scott, N. (2014). Muslim world and its tourisms. **Annals of Tourism Research**, 44, 1–19. doi:10.1016/j.annals.2013.08.011
- JAKIM. (2016). **Halal Malaysia**. Retrieved July 23, 2016 from <http://www.halal.gov.my/v4/index.php/en/>
- Prachachat Online. (2015, March 11). “Malay” soaring number one contributing halal tourism (ท่องเที่ยวฮาลาลรุ่ง “มาเลย์” ลีวเบอร์ 1 เอื้อมุสลิม). **Prachachat**, Retrieved June 11, 2016 from http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1426047939
- Salleh, N. Z. M. (2014). In Radzi et al. (Eds.). Establishing Shariah-compliance hotel characteristics from the Muslim needs perspective (1st ed.). **Theory and Practice in Hospitality and Tourism Research**, United Kingdom: Taylor & Francis Group. doi:10.13140/2.1.1868.7043

- Ministry of Tourism and Sports. (2016). **International tourist statistics in Thailand during January-December 2015**. Retrieved July 20, 2016 from <http://www.tourism.go.th/home/details/11/221/24710>
- Nor Zafir, M. S. (2014). Establishing shariah-compliance hotel characteristics from a Muslim needs perspective. In Radzi et al. (Eds.), **Theory and Practice in Hospitality and Tourism Research**. London: Taylor & Francis Group. doi:10.13140/2.1.1868.7043
- Razalli, M. R., Yusoff, R. Z., & Roslan, M. W. M. (2013). A framework of halal certification practices for hotel industry. **Asian Social Science**, 9(11), 316-326.
- Razzaq, S., Hall, C. M., & Prayag, G. (2016). The capacity of New Zealand to accommodate the halal tourism market-or not. **Tourism Management Perspectives**, 18, 92–97. doi:10.1016/j.tmp.2016.01.008
- Sabidin, F. B. (2015). Halal hotels in Malaysia: certification, issues and challenges. **Tourism and Hospitality Essentials (THE) Journal**, 5(2), 897-902.
- Samori, Z., Salleh, N. Z. M., & Khalid, M. M. (2015). Current trends on halal tourism: cases on selected Asian countries. **Tourism Management Perspectives**, 19, 131-136. doi:10.1016/j.tmp.2015.12.011
- Shakona, M., Backman, K., Backman, S., Norman, W., Luo, L., & Duffy, L. (2015). Understanding the traveling behavior of Muslims in the United States. **International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research**, 9(1), 22–35. doi:10.1108/IJCTHR-05-2014-0036
- Shakona, M. Y. (2013). **The influence of religiosity on the intention of United States Muslim tourists to choose a shariah compliant hotel**. Doctoral dissertation, the Graduate School of Clemson University, South Carolina, USA.
- Stephenson, M. L. (2014). Deciphering 'Islamic Hospitality': developments, challenges and opportunities. **Tourism Management**, 40, 155-164. doi: 10.1016/j.tourman.2013.05.002
- Tourism Authority of Thailand News. (2015a). **TAT Launches “Muslim friendly destination” for Muslim traveler market in the TTM+ 2015 at Impact Muang Thong Thani** (ททท. รุกกลุ่มตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมเปิดตัว

โครงการ “Muslim Friendly Destination” ภายในงาน TTM+ 2015 ณ อิมแพค เมืองทองธานี). Retrieved June 30, 2016 from <http://www.tatnewsthai.org/detail.php?newsID=3951>

Tourism Authority of Thailand News. (2015b). **Debuts applications for “Thailand Muslim friendly destination” gathering the resources of Muslim tourists** (เปิดตัวแอปพลิเคชัน “Thailand Muslim Friendly Destination” รวมแหล่งข้อมูลท่องเที่ยวรองรับนักท่องเที่ยวมุสลิม). Retrieved June 30, 2016 from <http://www.tatnewsthai.org/detail.php?newsID=3949>

Zulkifli, W. S. W., Rahman, S. A., Awang, K. W., & Man, Y. B. C. (2011). Developing the framework for halal friendly tourism in Malaysia. **International Business Management**, 5(6), 295-302. doi:10.3923/ibm.2011.295.302